

LRDIS

We know

books

BORA ĆOSIĆ s-a născut la Zagreb în 1932, iar din 1937 a locuit la Belgrad, unde a studiat filosofia. În anii '50 a lucrat ca redactor la diferite ziare și ca translator din rusă. Primul său roman, *Casa hoților*, a fost publicat în 1956 și este o examinare suprarealistă a realității sociale din Iugoslavia. Puțin după aceea, numele său a apărut pe lista neagră a autorilor nepublicabili. Adaptarea pentru scenă a romanului său satiric, *Rolul familiei mele în revoluția mondială*, a atras după sine interzicerea publicării operelor sale timp de mai mulți ani. În semn de protest față de politica guvernului, Ćosić a părăsit Belgradul în 1992 și s-a mutat în Croația. În această perioadă a scris *Dnevnik apatrida* (1993), jurnalul unui exilat. În 1995 a primit o bursă la Berlin, unde trăiește și acum. Ca scriitor sârb în exil, a pledat în 1999 pentru eliberarea albanezilor și a sârbilor de Milosević și „de ei înșiși“, adică „de iluzii și de naționalism“. În anul 2002 îi este decernat premiul Leipzig Book Prize for European Understanding.

**Bora
Ćosić****Rolul familiei
mele în
revoluția mondială**

Traducere
din limba sârbă
de Georgina Ecovoiu

Prefață de
Corina Bernic

EDITURA
ART

Cuprins

<i>Cea mai faimoasă familie din istoria omenirii,</i>	
prefață de Corina Bernic	5
I	11
II	15
III	20
IV	23
V	27
VI	32
VII	40
VIII	44
IX	49
X	52
XI	58
XII	61
XIII	64
XIV	69
XV	74
XVI	77
XVII	82
XVIII	89
XIX	100
XX	107

Redactor: Oana Zamfirache
Tehnoredactor: Ecaterina Godeanu
Design copertă: HighContrast.ro
DTP copertă: Alina Adăscăliței

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ĆOSIĆ, BORA**

Rolul familiei mele în revoluția mondială / Bora
Ćosić ; trad. de Georgina Ecovoiu ; pref.: Corina Bernic. -
București : Art, 2008

ISBN 978-973-124-350-4

I. Ecovoiu, Georgina (trad.)

II. Bernic, Corina (pref.)

821.163.41-31=135.1

Bora Ćosić

Uloga moje porodice u svetskoj revoluciji

Ediția românească este publicată prin intermediul agenției
literare Sun

© Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main, 2002

© GRUPUL EDITORIAL ART, 2008, pentru prezenta ediție

Cea mai faimoasă familie din istoria omenirii

Începând din 1992, de când Bora Ćosić a părăsit Belgradul, trăgând după el un geamantan cât un secol, pentru a se stabili în cele din urmă la Berlin, scriitorul sârb a refuzat cu obstinație să mai pronunțe numele orașului copilăriei sale, numindu-l, în schimb, plin de amărăciune, „locul din care este condus războiul”. Acum șase ani, într-un articol apărut în săptămânalul german *Die Zeit*, Ćosić povestește cum a plecat în exil în semn de protest față de regimul Milosević și față de ororile războiului, despre cum și-a schimbat viața și domiciliul, ca și cum ar fi trecut „dintr-un secol într-altul”. Când războiul s-a strecurat în fosta Iugoslavie „încet, pe furiș, ca un tâlhar” (Slavenka Drakulić), Bora Ćosić avea șazece de ani. Publicase peste treizeci de volume de proză și eseistică, nenumărate articole și traduceri din literatura rusă. A ales să se mute la Rovinji, oraș croat de coastă, pe atunci perceput de oficialitățile de la Belgrad ca fiind zonă inamică. Emigrând, Ćosić a lăsat în urmă decenii de viață, biblioteca, amintirile de pe vremea când făcuse parte din avangarda literară sârbă din jurul lui Vasko Popa, primele volume scrise în cel mai pur stil suprarealist – cu alte cuvinte, tot ceea ce ar fi putut contura deja o carieră de succes.

Deși alături de autori precum Danilo Kiš sau Mirko Kovac, Bora Ćosić este recunoscut de către critica vest-europeană ca fiind unul dintre cei mai originali și reprezentativi scriitori din fosta Iugoslavie, numele lui este, din păcate, departe de a fi un reper pentru cititorii români. În afară de traduceri sporadice din volumele sale în ediția românească a revistei *Lettre Internationale*, de poeziile apărute în antologia primei ediții a Festivalului Internațional de Poezie Oskar Pastior de la Sibiu (2007), de unele evocări sau trimiteri în literatura și critica de specialitate, autorul nu a beneficiat, până acum, de atenția publicului român, nefiindu-i tradus nici un volum integral.

Cu atât mai greu este să prezinți un scriitor de calibrul său, atât de proteic prin varietatea temelor și a formelor cultivate. Cel mai aproape de cititorul român ar fi, cu siguranță, filonul satiric-umoristic al operei sale, evocând un „râsu-plânsu” stănescian atât de bine asimilat de cultura română, tocmai pentru că ipostaziază un element fundamental al mentalității autohtone. Știind cât de apropiat era Nichita Stănescu de scriitorii sârbi, cititorul român nu va fi surprins să găsească în poporul vecin un spirit atât de afin. Volumul satiric *Cum erau reparate planele noastre* (apărut în Germania, la editura Suhrkamp, în 1968) sau volumul de față ne dau ocazia să descoperim un autor de un umor irezistibil și de o expresivitate dezarmantă, care nu ezită să se distanțeze șăgalnic de tragedia războiului, ca fiind experiența altei generații, pentru a se retrage apoi într-o melancolie amară, chiar atunci când te aștepți mai puțin. Alte volume precum *Declarație vamală* sau *Călătorie în Alaska*, cu conținut autobiografic asumat, în care autorul încearcă să-și amintească și să înțeleagă mai bine mecanismele care au dus la dezastul iugoslav de la începutul anilor '90, sunt caracterizate printr-un melanj bine calibrat de suferință și luciditate, pe care îl mai găsim poate doar la o Slavenka Drakulić,

scriitoarea croată pentru care vizitele repetate la închiisoarea din Haga aveau să devină un ritual cognitiv, menit să scoată la lumină motivele care transformă oamenii în monștri, dar și să documenteze „banalitatea răului”. În *Declarație vamală*, de exemplu, Bora Ćosić descrie modul în care birocrăția poate îngenunchea individul, acesta, pus în fața absurdului, fiind obligat la un exercițiu de memorie inuman, servind însă tocmai conservării umanității: fiindu-i interzis să-și recupereze biblioteca lăsată în fosta sa locuință din Belgrad, autorul reface din memorie lista exhaustivă a cărților. Când, în fine, interdicția de a intra în Serbia îi este ridicată, Ćosić face o călătorie împreună cu soția, traducătoarea Olga Vlatković, în locurile copilăriei, însă așteptările îi sunt contrazise brutal, simțindu-se aidoma unui surghiunit în Alaska, conștientizând astfel paradoxul oricărui exil: acesta este întotdeauna dublu, manifestându-se atât în țara de adopție, cât și în ceea ce va fi fost cândva patrie, pentru că răstimpul petrecut în străinătate e insurmontabil și te obligă să privești viața ca pe un „bilanț, o colecție de lucruri stricate sau învechite, o alăturare de nimicuri nefolositoare, o groapă de gunoi a existenței”.

Ar mai fi o caracteristică fundamentală a exilului: acesta e aproape întotdeauna liric. La Berlin, Bora Ćosić a început să scrie poezii, până acum el publicând trei volume. Cum s-a apropiat de poezie povestește chiar autorul în prefața cărții *Morții. Berlinul poeziilor mele*: „În ianuarie 2000, murise prietenul meu, un scriitor care trăia în Serbia, loc unde, de altfel, acum se moare foarte ușor. Într-o dimineață, am așternut pe hârtie bocetul meu. Mai târziu m-am trezit cu o întreagă carte dedicată prietenilor morți și dispăruți.” E clar că, în subteran, textele lui Ćosić poartă acel complex de vinovăție tipic pentru orice supraviețuitor. Vorbind despre ele, autorul amintea, într-un interviu, o anumită formă de schizofrenie narativă –

o parte a textelor fiind scrisă de un „homo philosophicus”, cealaltă de un „homo ludens”. Cartea *Rolul familiei mele în revoluția mondială* e construită tocmai pe dialectica dintre cele două ipostaze ale personalității sale.

Cât mai poate fi percepută ca demnă de a fi trăită, viața e mereu subminată de acest complex, iar atitudinile vitaliste nu pot fi decât stridente. Altminteri, cu un „bemol” specific discursului oricărui om care a cunoscut catastrofa, nu poți decât să agiți spray-ul împotriva ploșnițelor și să scrii pe pereți „viața e frumoasă”. Deși, după cum ne dăm seama cu toții în cele din urmă, viața e și foarte complicată, iar uneori destinul uman se transferă și asupra cărților. Scris între 1966 și 1969, volumul de față are și el o biografie plină de suspans. După apariție, în 1969, *Rolul familiei mele în revoluția mondială* a fost dramatizat și a avut un succes enorm la public, ceea ce i-a atras suspiciunea autorităților, fiind retras de pe piață de către cenzură la scurt timp, autorul însuși primind ani la rând interdicție de semnătură. Strategia narativă – toate dramele vieții cotidiene în comunism fiind percepute și relatate prin prisma mezinului unei familii tipice pentru acele vremuri – nu putea înșela vigilența cenzurii. Satira implicită, perceptibilă deja la nivelul aglomerației de personaje – părinți, mătuși, colegi, musafiri poftiți sau nepoftiți –, sugerând o lume pestriță ușor răsturnabilă într-un *mundus inversus*, era greu suportabilă de către sistem.

Sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, venirea așa-numitei „armate eliberatoare”, apoi lipsurile comunismului și rinocerizarea societății sunt reflectate prin viața unei „bizare” familii de belgrădeni, în care vocatiunile curente se degradează, în timp, de la un „pisoiaș” plin de afecțiune la un „boule!” fără apel. Mama cârpește șosetele și calcă pantalonii tuturor bărbaților care se perindă prin casă, spală geamurile cățărându-se pe fereastră și aplecându-se periculos de mult peste pervaz. Unchiul

se trezește din când în când din picoteală și întreabă spăimos: „Am mărturisit ceva?”. Mătușile joacă *Nu te supăra, frate!* cu aerul utilității perfecte. Când vecinii intră în casă, copilul se mândrește cu cărți ascunse de ai lui prin cele mai nebanuite unghere, însă restul familiei face pe niznaiul. La fel se întâmplă și când copilul întreabă ce înseamnă cuvântul *șazecișinouă*, iar cei maturi, cultivând tabuurile specifice vremii, trebuie să pozeze în neștiutori. Șotii nevinovate, dar atât de revelatoare pentru cotidianul comunist, încă viu și în memoria publicului român, care-și va aminti cu siguranță de rolul zvonisticii în epocă: după război se spune că pe stradă sunt împrăștiate stilouri-bombă, bunicul așteaptă să vină, în sfârșit, și momentul în care americanii, de acolo de sus, din avioanele lor, își vor face nevoile în capul bieților sârbi. Nici armata eliberatoare nu e mai brează, fiind formată din tineri care „sting țigările pe parchet” și îi arată copilului cât de vesel poate fi comunismul în schematismul său: „Ofițerii au cântat, m-au mângâiat pe cap, au băut rachiu și au vomitat de pe balcon în curte.”

Viața în familie este relatată lapidar și cu o candoare sublimată, lipsită de accente patetice: „Tata se tot străduia să se trezească din beție, bunicul să inventeze formula chimică pentru untul artificial, mama să ne sature oferindu-ne felii din ce în ce mai mici de pâine.” Cu toate schimbările istorice și politice, membrii familiei reușesc să rămână neschimbați, încăpățânați și refractari față de orice transformări, definiția tangoului („un pas înainte, doi înapoi”) devenind pentru ei sloganul noii lumi de după război. După naționalizare, când în casă sunt aduși noi locatari și toată familia este obligată să se restrângă într-o singură cămaruță, copilul își dă seama că nu pot intra în rândul lumii atât timp cât se tot întâmplă lucruri care îi împiedică să se schimbe. Când tatăl o părăsește pe mamă și pleacă la „alta”, luând cu el mașina de tocat

carne și termosul, copilul încearcă pentru prima dată spaima de a rămâne orfan, dar își amintește imediat că așa ceva nu se poate întâmpla, atâta vreme cât Lenin este oricum tatăl proletariatului, deci implicit și al lui.

Întrebat acum câțiva ani despre acest volum, care avea să fie reeditat abia după douăzeci și cinci de ani, Bora Ćosić mărturisea: „Nu-l mai cunosc pe băiețandru care a scris această poveste.” Autorul și-a mortificat, pesemne, vârsta acelor trăiri, dar experiența sa e atât de tipică pentru Estul comunist, încât e foarte credibilă pentru cititor. La patruzeci de ani de la prima publicare, avem, în sfârșit, și traducerea în limba română. Preț de douăzeci de capitole, din amalgamul de replici, imagini, frânturi de amintiri adunate ca într-un colaj cinematografic se conturează povestea vieții acestei familii din Belgrad și, cu ea, povestea oricărei familii dintr-o țară a „blocului de Est”.

Corina Bernic

I

Mama a cusut un săculeț. Pe săculeț a brodat: „Ziare”. L-a mai brodat și pe tata cum stă pe toaletă, cu pantalonii în vine, și citește. Lucrătura era în trei culori: una pentru tata, alta pentru pantaloni și alta pentru „Ziare”. Pe săculeț, tata arăta de parcă era viu, atâta doar că avea chelie, ceea ce nu corespundea realității. Probabil că l-a brodat așa ca să se răzbune. În săculeț, puneam hârtie de ziar tăiată de bunicul cu un cuțit de bucătărie. Ziarele puteau fi folosite numai și numai după ce le citea tata. Despre toate acestea am scris eu o compunere: „Viața noastră în closet și în general”. „Ce porcărie de școală mai e și asta, care scotocește prin viețile oamenilor? N-am mai pomenit așa ceva!”, s-a lamentat mama, iar eu i-am răspuns: „Ce vină am eu?”.

Mama obișnuia să se suie pe pervazul ferestrei cu o cârpă în mână, stând cocoțată deasupra unui hău de trei etaje, ca să spele geamurile. Cei din casă țipau, bunicul se oferea să o țină de picioare, iar una dintre cele două mătuși leșina de frică. Tata întreba: „Chiar trebuie să te cațări așa când speli geamurile?” „Trebuie!”, îi răspundea ea. Când pregătea sucul de roșii într-o oală imensă, aceeași în care fierbea și rufele, mama se urca pe un scăunel și amesteca fiertura cu o lingură de lemn uriașă. Unchiul

se uita la ea: „Și dacă o să cazi în oală?!“. Sucul de roșii se împrășca în toate părțile, pe pereți, pe noi. „Ce să vă fac?“ Viața e plină de pericole.

Mama a adus o găină care făcea gălăgie și se zbătea, împrăștiind pene prin toată casa. Eu am luat găina de sfoara cu care era legată și am tras-o prin casă. După aceea, mama a prins-o de aripi și i-a tăiat capul deasupra vecelui, apoi a tras apa. Găina fără cap a continuat să se zbată într-un colț, mânjind cu sânge papucii mamei. Era groaznic, dar și foarte vesel. Mama ne-a chemat s-o ajutăm: „Veniți să întindem perdelele cât sunt umede!“ . Bunicul și unchiul țineau fiecare de câte un capăt și le scuturau. Mama a țipat la ei: „Atenție să nu le rupeți!“ . „De parcă am fi pe o corabie!“ , a bombănit bunicul. Mama i-a spus: „Ar fi mai bine dacă aș putea să fac totul singură, să nu vă mai cer ajutorul vouă, bărbaților!“ . Mama mai întindea și foi de plăcintă, care atârnav peste masă. Mama obișnuia să pună la uscat, în baie, cămășile tatei, din care se scurgea apa. „Se pare că am nevoie de umbrelă ca să îmi pot face nevoile!“ , a bombănit bunicul. Mama așeza borcanele cu murături pe pianul nostru marca Bösendorfer. Borcanele erau înfășurate cu fulare, ca să nu se răcească. Pianul se îndoise deja la mijloc. Mama usca fasole verde pe niște ziare vechi, pe care le așeza sus, pe dulapuri. Mama prepara tăitei pentru următoarele trei luni. Îi punea la uscat peste tot prin casă. Tata s-a revoltat: „Cât o să mai dureze starea asta de asediu?!“ . „O să trebuiască să fac niște schele ca să ne putem mișca pe aici“ , a constatat unchiul. „Așa ca la teatru?“ , am zis eu. Mama a replicat: „Tare mă tem că într-o bună zi o să mă găsiți spânzurând de grindă!“ Bunicul a întrebat: „De ce?“ , la care ea i-a răspuns: „Pentru că deja văd negru în fața ochilor!“ .

În timp ce mânca sarmale, mamei i se mai oprea câte o foaie de varză în gât. Începea să tușească, să dea din mâini, și până la urmă reușea să o înghită. „Era cât pe ce

să-mi dau duhul, aici, în fața voastră!“ , s-a văicărit odată. „Ei, nu mai spune!“ , i-a zis bunicul. „Asta nu-i nimic față de ziua aia când mi-ați dat brânci în apă. Dacă n-ar fi fost marinarul ăla voinic care să mă salveze, dusă aș fi fost!“ Mama obișnuia să povestească mereu lucruri teribile, fie din viața ei, fie dintr-a altora, dar întotdeauna le înfloreau: „Păi să vezi când am căzut din tramvai și când m-a salvat domn' profesor, trăgându-mă de pe șine!“ . Mătușile i-au spus: „Ai fost norocoasă!“ . „Trebuie să învățați din lecțiile de viață“ , a filosofat bunicul. Mama a arătat spre Calendarul Tânărului Comerciant, atârnat pe perete: „Aici am notat eu tot. Negru pe alb!“ . În calendar mai erau însemnate zilele în care tata nu fusese beat, zilele de naștere ale tuturor membrilor familiei, precum și anul în care mama căzuse de pe scările rulante de la magazinul universal. „Opt zile m-am zbatut între viață și moarte!“ Ea măsura timpul în perioade de câte opt și paisprezece zile, sau de câte șase săptămâni. Cel mai mult îi plăcea intervalul acesta, de șase săptămâni – cât dura vreo boală.

Când o dureau dinții, mama își învelea capul în tot felul de cârpe, de n-o mai recunoșteam, și începea să se văicărească. Bunicul încălzea fierul de călcat și i-l puneam mamei pe obraz. Odată s-a fript, cu toate că era înfășurată cu un șal. Durerea de dinți, însă, nu a trecut, ci dimpotrivă, s-a întetit. Altădată, mama ne-a spus: „Uite, aici îmi apare un mont!“ . Toți s-au aplecat să-i pipăie umflătura de pe laba piciorului, care, până la urmă, a trecut de la sine. „Tare liniștită aș mai fi dacă aș ști ziua în care o să mor!“ , a exclamat mama. La asta, unchiul i-a răspuns: „Ție ți-e teamă și de un biet viermișor din măr, darămite de moarte!“ . „Odată am văzut un nebun stând în poartă, pe strada Țarița Miliță“ , a povestit mama. Auzind aceasta, toți au tăcut. „Era îmbrăcat doar într-o pelerină de ploaie descheiată, deși nu ploua!“ Atunci, observându-mă pe mine, s-a răstit: „Chiar trebuie să ascuți toate prostiile

astea, în care nu cred nici copii?!“. La care am răspuns hotărât: „Trebuie!“ „Dacă n-ar fi copilul ăsta aici cu noi, v-aș povesti un film la care mi-a fost și jenă să mă uit!“, a adăugat mama. Bunicul a comentat: „Sigur era ceva deocheat!“. Mama i-a răspuns: „Un bărbat s-a apropiat de eroină cu o privire de criminal, iar ea a început să plângă, descheindu-și superba bluză de voal!“.

Odată, mama a coborât pe scările blocului să dea de pomană unui cerșetor. Întorcându-se, ne-a mărturisit: „Mie îmi plac cel mai mult ăia care vin și-ți spun: mama a murit, tata e în spital, iar eu sunt nebun“. „Asta și merită!“, a spus bunicul. Mama i-a explicat: „Da, pentru că atunci văd că există oameni mai necăjiți decât noi, care știu să se bucure de porțioara de papricaș, pe care oricum aș fi aruncat-o la gunoi! Ah, Doamne, când mă gândesc cât timp îmi ia să pregătesc amărâtul ăla de prânz pe care voi îl înfulecați cât ai zice pește!“ . „Și ce-ai vrea să facem?“ , a întrebat-o bunicul. „Nimic“, i-a răspuns ea. „Nu c-aș vrea să mă plâng. Dimpotrivă, când mă gândesc doar câți orbi, câți invalizi și câți nefericiți sunt pe lumea asta, îi mulțumesc lui Dumnezeu că eu sunt sănătoasă tun!“

Mama se gândea întotdeauna la nedreptatea și la bolile care făceau ravagii în lume, dar întotdeauna găsea un final care să ne facă să ne simțim bine. Tata obișnuia să spună: „Mama e o sfântă!“, dar pe un ton zeflemitor. Mătușile mi-au dat să citesc o poveste despre o mamă care, ducându-se să adune lemne din pădure, a fost sfâșiată de lup.

II

Tata avea un geamantan, în care se aflau niște mostre numerotate fie cu cifre romane, fie cu cifre arabe. Arăta bucățelele de material peste tot pe unde mergea, inclusiv prin cafenele: „Astea sunt mostre de materiale care se pot aduce nici eu nu știu de unde!“ Bunicul comenta ironic: „Așa mă gândeam și eu!“ . Mama a vrut odată să ia una din carpe și să facă din ea o perniță de ace, dar tata i-a interzis: „Nu te atinge de magazinul meu!“ Târa peste tot după el geamantanul acela, dar, de fapt, nu se ducea nicăieri cu treabă. Bunicul ne-a explicat: „Asta e doar o scuză să umble brambura cu toți bezmeticii!“ . Odată, tata a scos din geamantan o cană de ceai și a trântit-o de po-dea, fără ca ea să se spargă. Mama s-a minunat: „Asta nu-i lucru curat!“ . Atunci, tata a explicat: „E sticlă falsă. Pot să fac rost de tot setul de douăsprezece bucăți, dacă îmi dați banii în avans!“ „Numai să nu aflăm că vreun magazin de sticlărie se plânge că i-a dispărut setul!“ , a tras unchiul concluzia. Tata vindea și cratițe marca „Eterna“, precum și altele mărunțișuri. Era distribuitor al firmei „Kästner und Eller“. Mai apoi s-a angajat într-o ferone-rie, unde număra cuie. În magazin mai erau și mașini de tocat carne și cutii frigorifice *Goldner*, dar tata nu se ocupa de asta. El își număra cuiele, unul câte unul. Mama s-a